

Nr 11.

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring av 54 kap. 12 § rättegångsbalken.

I en inom andra kammaren väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 67, av herr *Hansson* i Skediga har yrkats, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 54 kap. 12 § rättegångsbalken, att paragrafens första stycke utgår.

I fråga om de skäl, som motionären anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Genom 54 kap. 9 § *rättegångsbalken* har fullföljd av talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, gjorts beroende av att högsta domstolen meddelat den klagande parten tillstånd till fullföljd (prövningstillstånd). Endast i vissa brottmål kan talan fullföljas utan prövningstillstånd. Enligt 10 § samma kapitel må prövningstillstånd meddelas allenast på följande grunder, nämligen

1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av högsta domstolen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle hava synnerlig betydelse utöver det mål, varom är fråga; eller

2. om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning.

Prövningstillstånd enligt under 2 angiven grund må dock jämlikt 12 § första stycket samma kapitel icke meddelas part i anledning av talan rörande penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, om värdet av vad parten tappat i hovrätten uppenbart icke uppgår till 1 500 kronor. I andra stycket samma paragraf stadgas, att i anledning av talan rörande ansvar må prövningstillstånd enligt sistnämnda grund icke meddelas tilltalad, med mindre den tilltalade för brottet dömts till böter omedelbart i penningar ej under 1 500 kronor eller ock blivit fälld till vite omedelbart i penningar ej under nämnda belopp.

Vid 1907 års riksdag framlade Kungl. Maj:t i proposition nr 93 förslag till ändring av rättegångsbalken, som avsåg att förhindra uppkomsten av arbetsbalans i högsta domstolen. Förslaget innebar bl. a., att från fullföljd till högsta instans skulle uteslutas civila mål och brottmål, då värdet av vad som tappats icke överstege 1 000 kronor. På hemställan av lagutskottet i dess utlåtande nr 70 beslöt riksdagen att icke antaga propositionen. Utskottet fann i berörda utlåtande förslaget icke överensstämmande med den uppfattning rörande parters rättighet i fullföljdshänseende, som hos landets befolkning allmänt gjorde sig gällande. Svårligen torde enligt utskottets mening kunna förnekas, att endast om verkliga tungt vägande skäl gjorde så-

dant oundgängligen nödvändigt, man kunde anses försvarad med att använda ett medel, vilket så lätt framstode såsom en olikhet inför lagen. Utskottet höll därför före, att förutnämnda åtgärder endast i sista hand borde anlitas. I stället ifrågasatte utskottet att från fullföljd utesluta vissa klasser av mål.

I anledning av en av justitieombudsmannen till 1913 års riksdag gjord framställning angående vidtagande av åtgärder för ernående av en snabbare rättsskipning i högsta domstolen anförde lagutskottet i utlåtande nr 13 efter att ha övervägt olika möjligheter att åstadkomma minskning av arbetsbalansen inom högsta domstolen, att det endast återstode det medel, som i utländsk lagstiftning under liknande förhållande anlitas, nämligen att för sådana mål i allmänhet, i vilka tvisteföremålet kunde uppskattas till ett visst penningvärde, såsom villkor för rätt att fullfölja talan stadgades, att värdet uppginge till ett visst belopp, en s. k. summa appellabilis (revisibilis). På utskottets hemställan beslöt riksdagen hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under omprövning genom vilka åtgärder en snabbare rättsskipning i högsta domstolen kunde ernås.

Förslag av begärt innehåll framlades för 1915 års riksdag genom proposition nr 4. Efter verkställd granskning av propositionen uttalade lagutskottet i utlåtande nr 15, att för åvägabringande av den behövliga minskningen i tillströmningen av mål till högsta domstolen återstode ingen annan möjlighet än att helt utesluta vissa mål från fullföljd. I denna del anförde utskottet:

Varje sådant uteslutande måste ur synpunkten av högsta domstolens uppgift te sig mer eller mindre godtyckligt. Inom utskottet har emellertid enighet rått därom, att vissa mindre brottmål skulle kunna utan skada avskäras. Mest trängande har det emellertid varit att utfinna någon princip för avskärande av någon del av revisionsmålen från fullföljd. Den kungl. propositionen innehåller i detta avseende bestämmelser om förbud mot fullföljd av talan i förmögenhetsrättsliga mål, däribland även civila besvärsmål, angående värden understigande 1 500 kronor (s. k. summa revisibilis). Med hänsyn till den mångenstädes förefintliga obenägenheten mot att göra fullföljdsrätten till högsta domstolen beroende på ett omtvistat föremåls penningvärde har utskottet haft sin uppmärksamhet riktad även på andra tänkbara utvägar att avstänga vissa mål från fullföljd. Då utskottet ej kunnat utfinna någon efter tvisteföremålets beskaffenhet bestämd klass av mål, som skulle lämpa sig för uteslutande, har utskottet funnit sig stå inför valet mellan Kungl. Maj:ts nyssnämnda förslag om införande av summa revisibilis och ett inom utskottet väckt förslag om uteslutande från fullföljd av s. k. konforma mål, d. v. s. sådana, i vilka hovrätt fastställt underretts utslag.

Efter att ha redogjort för de skäl, som anförts mot den nämnda konformitetsprincipen, förklarade sig utskottet till fullo dela dessa betänkligheter samt finna dessa vida överväga dem, som kunde andragas mot en revisionssumma av det i propositionen föreslagna beloppet. På utskottets hemställan blev propositionen i vad angick införande av en summa revisibilis antagen av riksdagen.

Processkommissionen föreslog i »Betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Tredje delen. Rättegången i tvistemål.» (SOU 1926: 33), att högsta domstolen såvitt möjligt skulle sparas för den uppgift, som alltid måste vara dess förnämsta, att vårda rättsenheten och likformigheten i lagskipningen. Högsta domstolens prövning av målen skulle därför enligt kommissionen inskränkas till själva rättsfrågan. Härigenom förutsattes högsta domstolens arbetsbörda komma att nedgå i sådan grad, att inskränkningarna i fullföljdrätten kunde bortfalla. Förbud mot vissa måls fullföljande till högsta domstolen ansåge kommissionen ur flera synpunkter föga tilltalande. Mot anordningen med summa revisibilis, erinrade kommissionen, hade framställts den anmärkningen, att ett mindre penningvärde för många parter ofta hade större betydelse än ett högre belopp för andra och att införandet av summa revisibilis vore ett avsteg från grundsatsen om allas likhet inför lagen.

Vid behandlingen av huvudgrunderna för en rättegångsreform vid 1931 års riksdag avvisade de lagstiftande myndigheterna processkommissionens förslag om begränsning av högsta domstolens prövning av målen till rättsfrågan. I propositionen nr 80 framhöll departementschefen i denna del bl. a. följande:

Anordningar torde vara av nöden för att hindra en alltför stark tillströmning av mål till högsta domstolen. Erfarenheten har visat, att de lagstiftningsåtgärder, som i detta syfte vidtogos år 1915, icke äro till fyllest. Ytterligare anordningar äro redan nu påkallade, och behovet därav torde bli va än starkare efter införande av muntlig partsförhandling i högsta domstolen. De invecklade och ömtåliga spörsmål, som sammanhånga härmed, böra vid det fortsatta lagstiftningsarbetet göras till föremål för ingående utredning. Härvid torde särskilt böra undersökas, huruvida en begränsning i tillströmningen kan ernås genom uteslutande från fullföljd av vissa grupper av mål.

Särskilda utskottet uttalade i utlåtande nr 1 sin anslutning till vad departementschefen anfört härutinnan samt underströk, att frågan vid det fortsatta arbetet borde bli va föremål för närmare utredning.

Processlagberedningen verkställde den sålunda begärda utredningen. Resultaten härav framlades i motiven till beredningens förslag till rättegångsbalk (SOU 1938: 44). För att åstadkomma erforderlig minskning i högsta domstolens arbetsbörda övervägde beredningen olika åtgärder.

Vad först angår de inskränkningar i fullföljdrätten, som upptagits i 1915 års lagstiftning, är beredningen av samma uppfattning som lagrådet, att dessa böra i princip bibehållas. Nära till hands ligger att genom höjning av summa revisibilis öka denna lagstiftnings effektivitet. Av de statistiska uppgifter, som beredningen införskaffat, framgår emellertid, att höjningen för att medföra åsyftad verkan måste tilltagas ganska stor. Utredningen hänför sig till de revisionsmål, som av högsta domstolen avgjordes under 1933 och 1934. En effektiv begränsning av fullföljden i tvistemål skulle kunnat vinnas först vid ett tvisteföremålsvärde av 5 000 kronor. Därvid skulle från omedelbar fullföljd kommit att uteslutas omkring 30 procent av

sammanlagda antalet revisionsmål. Mot den ifrågasatta höjningen av summa revisibilis kan framhållas, att ett av de huvudskäl, som åberopats för denna lagstiftning, nämligen nödvändigheten av att processkostnaderna stode i rimligt förhållande till processföremålets värde, väsentligt förlorar i styrka vid en mera betydande höjning av summa revisibilis. Beredningen har därför ansett sig böra avvisa tanken på ytterligare fullföljdsinskränkningar i den riktning, som angives i 1915 års lagstiftning.

Beredningen har även undersökt frågan, huruvida från fullföljd kunde uteslutas vissa grupper av mål, i vilka behovet av fullföljd icke gjorde sig starkare gällande. En sådan avgränsning av målen skulle emellertid framstå som godtycklig, och vinsten av densamma bleve helt säkert obetydlig.

De svårigheter, som sålunda möta vid att — i vidare mån än som redan skett i gällande lagstiftning — göra fullföljdsrätten beroende av det omtvistades värde eller andra omständigheter, som omedelbart hänföra sig till den fullföljda talan eller målets beskaffenhet, ha bibragt beredningen den uppfattningen, att de fullföljdsbegränsningar, som nu kunna komma i fråga, böra givas en mera allmän innebörd och principiellt äga tillämpning oavsett målets beskaffenhet.

En utväg, som varit under diskussion redan i samband med 1915 års lagstiftning, är att fullföljdsrätten göres beroende av det i hovrätten träffade avgörandets karaktär. Är detta avgörande samstämmigt med underrättens, tillåtes ej fullföljd; i annat fall står det parten öppet att fullfölja. Det är hovrättsavgörandets egenskap av konformt eller difformt i förhållande till underrättens, som är bestämmande. Till grund för denna tanke ligger, att ett hovrättens konforma avgörande innebär större garanti för ett riktigt bedömande än ett difformt avgörande, varav följer, att behovet av fullföljd är mindre vid de konforma än vid de difforma avgörandena. Detta förhållande bestyrkes också i viss mån av rättsstatistiken. Uteslutas de konforma målen från fullföljd, skulle därigenom antalet fullföljda mål kunna nedbringas till omkring en tredjedel av det nuvarande antalet. Anordningen skulle alltså vara i hög grad effektiv.

Den s. k. konformitetsprincipen innebär som grund för fullföljdsbegränsning helt visst stora fördelar. Mot densamma talar framför allt den även i konforma mål ganska stora ändringsprocenten. Även om det må antagas, att denna med ett förbättrat förfarande i de lägre instanserna kommer att nedbringas, kvarstår dock ur rättssäkerhetens synpunkt den anmärkningen, att konformiteten är en alltför osäker omständighet för att läggas till grund för en så ingripande åtgärd som målets uteslutande från fullföljd.

Processlagberedningen föreslog i stället införande av det nu gällande systemet, enligt vilket prövningstillstånd uppställes såsom förutsättning för fullföljd av talan till högsta domstolen. I detta sitt förslag bibehöll beredningen inskränkningarna i fullföljdsrätten enligt 1915 års lagstiftning samt lät inarbeta dessa däri.

Då nya rättegångsbalken antogs vid 1942 års riksdag, anslöt sig första särskilda utskottet i utlåtande nr 2 till processlagberedningens ståndpunkt i denna del. Utskottet uttalade:

På grund av det nu anförda torde icke återstå annan utväg än den som processlagberedningen anvisat eller att på kvalitativa grunder avskilja de mål, i vilka prövningen är av enklare beskaffenhet. Detta syfte tillgodoses genom den i förslaget upptagna förprövningen. Vid denna underkastas, med

det undantag som föreligger på grund av redan gällande fullföljdsbegränsningar, alla till högsta domstolen fullföljda hovrättsavgöranden en saklig granskning; för meddelande av tillstånd är tillräckligt att någon av de deltagande justitieråden anser tillstånd böra meddelas. Vägras tillstånd, innebär detta, att skäl till ändring i hovrättens avgörande ej förekommit. Utskottet anser sig kunna ansluta sig till den i förslaget anvisade lösningen. Att härvid nu gällande fullföljdsinskränkningar, om ock i förändrad form, bibehållits har utskottet funnit utgöra en erforderlig garanti för att det åsyftade resultatet skall vinnas.

Rörande *högsta domstolens* verksamhet har utskottet inhämtat följande delvis preliminära uppgifter.

	Revisionsmål		Civila besvärsmål utom ägodelningsmål		Ansökningar om prövningstillstånd	
	Inkomna	Avgjorda	Inkomna	Avgjorda	Inkomna	Avgjorda
1943	348	325	134	128	—	—
1944	377	252	159	153	—	—
1945	380	313	150	152	390	189
1946	98	293	101	143	1 184	1 074
1947	108	233	90	91	1 107	1 062

Till upplysning angående i *hovrätterna* förekommande vademål och civila besvärsmål har ur rättsstatistiken inhämtats följande.

	Tvisteföremålets värde		Ej av förmögenhets- natur eller av okänt värde	Summa mål
	under 1 500 kr.	över 1 500 kr.		
Vademål 1943	762	736	139	1 637
1944	753	731	145	1 629
Civila besvärsmål 1943	284	480	606	1 370
1944	298	536	617	1 451

Utskottet. De nuvarande reglerna i 54 kap. rättegångsbalken om fullföljd av talan mot hovrätts dom och beslut, då talan rör penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, kunna sägas innebära, att fullföljden till högsta domstolen i dylika fall är begränsad på två sätt, nämligen dels genom reglerna om prövningstillstånd i 10 §, dels ock genom bestämmelserna om summa revisibilis i 12 § första stycket.

De ifrågasvarande inskränkningarna i fullföljdsrätten, som tillkommit vid olika tidpunkter, ha föranletts av nödvändigheten att begränsa högsta domstolens arbetsbörda. Detta har möjliggjorts genom att vissa mål och ärenden icke tillåtas komma under högsta domstolens prövning. Sedan gammalt har emellertid i vårt land möjligheten att få sin sak prövad av Kungl. Maj:t uppfattats som en allmän medborgerlig rättighet. De avsteg från denna grundsats, som omständigheterna tvingat fram, ha gjorts med viss tvekan.

Ännu är omöjligt att säga i vad mån högsta domstolens arbetsbörda kan komma att påverkas av den nya processordningen. Skulle det visa sig, att rättegångsreformen leder till en mera avsevärd minskning av antalet mål, som drages under högsta domstolens prövning, och till en lindring i domstolens arbetsbörda över huvud, bör enligt utskottets mening tagas under övervägande om och i vad mån nu gällande begränsningar i rätten att fullfölja talan till högsta domstolen kunna mildras.

Verkningarna av tänkbara ändringar i reglerna om begränsning av fullföljdsrätten kunna icke överblickas förr än rättegångsbalken varit i kraft under så lång tid, att närmare erfarenheter vunnits av densamma. Vidare överväganden i frågan måste därför anstå ännu någon tid.

På nu anförda skäl får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 19 februari 1948.

På första lagutskottets vägnar:

AXEL LINDQVIST.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lodenius, Krügel, Ekströmer, Olofsson, fru Sjöström-Bengtsson*, herrar Löthner och Göransson;

från andra kammaren: herrar Lindqvist, Rylander, Hedlund i Östersund, Berg, Lindberg, fru Gustafson, herrar Sveningsson och Pettersson i Ersbacken.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Lindberg* som anført:

Bestämmelserna om summa revisibilis innebära ett avsteg från grundsatsen, att alla medborgare skola ha möjlighet att i sista hand få sin sak prövad av Kungl. Maj:t. Ifrågavarande lagregler utgöra också ett avsteg från principen om allas likhet inför lagen. På grund av olika omständigheter ha bestämmelserna om summa revisibilis i avsevärd grad förlorat sin fullföljsbegränsande betydelse under senare tid. Det kan därför ifrågasättas, huruvida dessa regler icke nu kunna avskaffas.

Av dessa skäl har jag ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående sådan ändring av 54 kap. rättegångsbalken, att reglerna om summa revisibilis upphävas.